

ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისა და კონკურსის სამართო და განმასხვავებელი ნიშნები

შესავალი

1997 წლიდან დღემდე, ანუ მას შემდეგ, რაც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი (შემდგომში – სსკ) შევიდა ძალაში, ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისა და კონკურსის მომწესრიგებელი სამართლებრივი ნორმა საკანონმდებლო ცვლილებების გარეშე მოქმედებს. ორივე სამართლებრივი ინსტიტუტი სისტემურად სახელშეკრულებო სამართლის კარშია მოწესრიგებული, რაც მათ საერთო ნიშნებზე მიუთითებს. მიუხედავად ამისა, მათ შორის შესაძლებელია გარკვეული განსხვავებების დანახვა. წინამდებარე ნაშრომში ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისა და კონკურსის ურთიერთგამიჯნის საკითხი განიხილება. კერძოდ, ყურადღება გამახვილდება იმ ძირითად ასპექტებზე, რომელიც ამ ორ ინსტიტუტს, ერთი მხრივ, სამოქალაქო კოდექსის ერთ თავში აერთიანებს, ხოლო, მეორე მხრივ, მათ, როგორც ორ დამოუკიდებელ სამართლის ინსტიტუტს აწესრიგებს.

მათ შორის არსებული განსხვავებების გარდა, მნიშვნელოვანია, საკითხის განხილვისას მსჯელობა იმგვარად წარიმართოს, რომ განისაზღვროს სახელშეკრულებო სამართლის ნაწილში დასახელებული სამართლებრივი ინსტიტუტის მოწესრიგების მიზეზი. ჯილდოს საჯაროდ დაპირების მსგავსად, კონკურსის შემთხვევაშიც არ არის წმინდა სახელშეკრულებო ურთიერთობა. სხვა სიტყვებით რომ ითქვას, ორივე შემთხვევაში მხარეთა მიერ ხელშეკრულება არ იდება და იგი ერთი მხარის ნებაზეა დაფუძნებული. აღნიშნულის განხილვის საფუძველზე შესაძლებლობა გვექნება, დასკვნით ნაწილში განვმარტოთ, განსახილველი სამართლებრივი ნორმა კანონმდებლის მიერ განხორციელებული მართლზომიერი ქმედების შედეგია, თუ საკანონმდებლო ხარვეზი.

1. ჯილდოს საჯაროდ დაპირება და კონკურსი, როგორც ცალმხრივი გარიგება

ჯილდოს საჯაროდ დაპირება და კონკურსი ცალმხრივ გარიგებას წარმოადგენს.¹ აღნიშნული საკითხი საზღვარგარეთის საკანონმდებლო პრაქტიკაში ანალოგიურადაა მოწესრიგებული. მაგალითად, საფრანგეთის სასამართლო პრაქტიკა განმარტავს, რომ ჯილდოს საჯაროდ დაპირების საკითხი ცალმხრივ გარიგებათა რიცხვს მიეკუთვნება.² სასამართლო ამ მოსაზრების განსამტკიცებლად უშუალოდ სამართლებრივი ინსტიტუტის სპეციფიკურობასა და ბუნებას ემყარება. თუმცა თეორიასა და პრაქტიკაში გაბატონებული ასეთი შეხედულების მიუხედავად, მეცნიერთა ერთი ნაწილი ამ ფაქტს უფრო სახელშეკრულებო ურთიერთობის ჭრილში მოიაზრებს,³ ვინაიდან, მათი მოსაზრებით, სამართლებრივი უფლებების საბოლოო რეალიზაციისთვის ორივე მხარის მიერ მოქმედების განხორციელებაა საჭირო.

როგორ შეიძლება საკითხი განვიხილოთ სსკ-ის მიხედვით? ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრებების თანახმად, აღნიშნული სამართლებრივი ინსტიტუტების რეალიზაციისთვის ცალმხრივი ნების გამოვლენაა საჭირო,⁴ რომელიც კონკრეტულ პიროვნებათა მიმართ არ იქნება მიმართული. იბადება კითხვა: რამდენად შესაძლებელია ცალმხრივი ნების გამოვლენის საფუძველზე ხელშეკრულების დადება?⁵ სსკ-ის 327-ე მუხლის პირველი ნაწილით, ხელშეკრულება დადებულად მაშინ მიიჩნევა,

¹ BGB Kommentar, 1. Aufl. Prütting H., Wegen G., Weinrich G. (Hrsg.), 2006, §657 Rn. 1.

² Cour d Appel, Toulouse, 14 Feb. 1996, Bull. Vic., 1 July 1996, IR bo. 433.

³ Gordley J., The Enforceability of Promises in European Contract Law, Cambridge University Press, 2001, 301.

⁴ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი II, თბილისი, 2001, 17.

⁵ იგულისხმება როგორც წერილობითი, ისე ზეპირი ხელშეკრულება. ორივე შემთხვევაში – ხელშეკრულების დადება, რომელიც მხოლოდ ერთ მხარეს დაავალდებულებს გარკვეული მოქმედების შესრულების თაობაზე. იმის გათვალისწინებით, რომ ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისა და კონკურსის საკითხი მოწესრიგებულია სახელშეკრულებო სამართლის თავეში, თავიდანვე აუცილებელია აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ საკვლევი საგნის ასეთ ჭრილში განსაზღვრისთვის, უპირველეს ყოვლისა, მნიშვნელოვანია, გავარკვიოთ, რამდენად შესაძლებელია საერთოდ ხელშეკრულების დადება თითოეულ შემთხვევაში მხოლოდ ერთი პირის მიერ.

როდესაც მხარეები მის ყველა არსებით პირობაზე შეთანხმდებიან, კანონმდებლობით გათვალისწინებული ფორმის სრული დაცვით. აღნიშნული ნორმიდან გამომდინარე, ხელშეკრულების დასადასტურად საჭიროა არა ერთი, არამედ არანაკლებ ორი მხარის სამართლებრივ ურთიერთობაში მონაწილეობა.

აღნიშნული მსჯელობის მიხედვით, მნიშვნელოვანი იქნება იმის ანალიზი, თუ რამდენადაა ორივე მხარის თანხმობა საჭირო ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისას და კონკურსისას. თუ ჯილდო საჯაროდ იქნა გამოცხადებული, ეს ნიშნავს, რომ ნებისმიერ მსურველს უფლება ექნება, შეასრულოს გარკვეული ქმედება დაპირებული ჯილდოს მისაღებად და მას არ დასჭირდება ჯილდოს დამწესებელთან ხელშეკრულების დადება.

თემის განხილვისას შესაძლებელია სხვა სამართლებრივ ინსტიტუტთან – ოფერტის გაკეთებასთან – პარალელის გავლება. კერძოდ, სსკ-ის 329-ე მუხლის მე-2 ნაწილით, წინადადება, რომელიც პირთა განუსაზღვრელი წრისადმია მიმართული, ოფერტზე მოწვევას წარმოადგენს. ამავე მუხლის პირველი ნაწილით, ოფერენტის წინადადება შეთავაზებაა, რომლის აქცეპტით მიღების შემთხვევაში შეიძლება დადოს შესაბამისი ხელშეკრულება. მოწვევა ოფერტზე არ არის ხელშეკრულების სახე, იგი ცალმხრივი ნების გამოვლენაა,⁶ რომლის სამართლებრივად მოწესრიგებისთვის გარკვეული ვალდებულებების შესრულებაზე შესაბამისი პირის თანხმობაა საჭირო.

სწორედ ამ ნაწილში შეიძლება ჯილდოს საჯაროდ დაპირება და კონკურსი გაიმიჯნოს ტიპური სახელშეკრულებო ურთიერთობისგან. კერძოდ, განსახილველი ნორმების შემთხვევაში პიროვნება, რომელიც ასრულებს ჯილდოს მიღებისთვის ან კონკურსში გასამარჯვებლად გარკვეულ ქმედებას, რაიმე სახის სახელშეკრულებო ვალდებულებით არ არის შებოჭილი. ასეთი ქმედების განხორციელება ან ქმედების განხორციელებისგან თავის შეკავება ჯილდოს მიმღების სურვილი გახლავთ და მის ნებაზეა დამოკიდებული.

სახელშეკრულებო ურთიერთობის დადებისას პირის ნება ხელშეკრულების დადებად კლინდება, ხოლო ხელშეკრულების დადების შემდეგ უკვე გარკვეული ვალდებულებითაა შებოჭილი და ის თავისუფლება აღარ აქვს,

⁶ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, მესამე წიგნი, თბილისი, 2001, 119.

რაც მას ხელშეკრულების დადებამდე ასეთი სახელშეკრულებო პირობებზე თანხმობას ან თანხმობაზე უარის თქმას გულისხმობს.

საჯაროდ დაპირებული ჯილდოს და კონკურსის შემთხვევაში კი ვალდებულება მხოლოდ ერთ პირს ეკისრება: ჯილდოს დამწესებელსა და კონკურსის გამომცხადებელს. პირს, რომელიც ასრულებს შესაბამის ქმედებას,⁷ შესაძლებლობა აქვს, ასეთი მოქმედების განხორციელებაზე ნებისმიერ დროს უარი თქვას, რაც მისი უფლებამოსილების ფარგლების უფრო მეტ არეალზე მიუთითებს, ვიდრე მხარეებს სახელშეკრულებო ურთიერთობაში აქვთ. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შესაძლებელია განვმარტოთ, რომ ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისა და კონკურსის სამართლებრივი მოწესრიგება სახელშეკრულებო ურთიერთობის სახეს არ წარმოადგენს და მისი მოწესრიგება ხდება არა სახელშეკრულებო სამართლის, არამედ გარიგების ზოგადი ნორმებიდან. შესაბამისად, ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისა და კონკურსის შემთხვევაში ხელშეკრულების დადების საერთო წესები არ გამოიყენება, ვინაიდან ასეთი წესები მხოლოდ ცალმხრივი ნების გამოვლენით არ არის შებოჭილი.⁸

2. ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისა და კონკურსის საერთო და განმასხვავებელი ნიშნები

ჯილდოს საჯაროდ დაპირებასა და კონკურსს აქვთ როგორც საერთო, ისე განმასხვავებელი ნიშნები. მათი გამოიჯენის საკითხის განხილვა ორი მიზეზითაა ნიშანდობლივი: ა) ორივე სამართლებრივი ინსტიტუტი ერთსა და იმავე თავშია მოწესრიგებული და ბ) ორივე მათგანზე თითქმის ერთი სახის სამართლებრივი მოწესრიგება ვრცელდება.

თავდაპირველად, მნიშვნელოვანია ვისაუბროთ ზემოაღნიშნული სამართლებრივი ინსტიტუტების საერთო ნიშნებზე. სანამ უშუალოდ განხილვაზე გადავიდეთ, აუცილებელია მათი დიფერენცირება, რომლის მიხედვითაც, ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისა და კონკურსის საერთო ნიშნებად მოიპოვრება: ა) ცალმხრივი ნების გამოვლენა; ბ) ერთი მხარის მიერ ქმედების

⁷ იგულისხმება სსკ-ით გაწერილი ნორმების დაცვა (იხ., სსკ-ის 756-ე და შემდგომი მუხლები).

⁸ ახვლედიანი ზ., ვალდებულებითი სამართალი, 1999, თბილისი, 199.

შესრულების სავალდებულობა; გ) საერთო ნორმების გამოყენება; დ) შესრულების ვადა და ე) გამოცხადებული პირობების გაუქმება და შეცვლა.

რაც შეეხება მის განმასხვავებელ ნიშნებს, ასეთია: ა) პირთა წრე; ბ) კონკრეტული სამუშაოს შესრულების საკითხი; გ) ნივთის უკან დაბრუნება და დ) გადაწყვეტილების მიღების უფლება.

2.1 საერთო ნიშნები

ზემოთ საუბარი იყო ორივე სამართლებრივი ინსტიტუტის საერთო ნიშნებზე, რომელთა დიფერენცირებისას, უპირველეს ყოვლისა, ცალმხრივი ნების გამოვლენის საკითხი აღინიშნა. ამავე ნაშრომის პირველ თავში საკითხი განსახილველი თემის სახელშეკრულებო სამართალთან კავშირს და ამ სფეროს მიმართ მის დამოკიდებულებას შეეხებოდა. შესაბამისად, საკითხში მეტი სიცხადის შეტანისთვის მნიშვნელოვანია ცალმხრივი ნების გამოვლენის საკითხზე მსჯელობა, რომლითაც განისაზღვრება ის, თუ რამდენადაა ჯილდოს საჯაროდ დაპირება და კონკურსი ცალმხრივი გარეგნობის სახე და თუ რამდენად შებოჭილია მხოლოდ ერთი მხარე შესაბამისი ვალდებულებით.

2.1.1. ცალმხრივი ნების გამოვლენა

ცალმხრივი ნების გამოვლენა ერთი პირის ქმედებაზეა დამოკიდებული და იგი მხოლოდ ნების გამოვლენა პირს ეხება.⁹ თუ პირს არ ექნება სურვილი, დადოს გარიგება, მაშინ შესაბამისი შედეგი არ დადგება.¹⁰ განსახილველი სამართლებრივი ინსტიტუტების შემთხვევაში ნების გამოვლენა სამართლებრივი შედეგის დადგომისკენ მხოლოდ ერთი პირის მხრიდანაა გამიზნული. ამ შემთხვევაში იგულისხმება არა მხოლოდ ცალკე აღებული ნების გამოვლენა, რომელშიც თავისთავად ჯილდოს მიმღების მიერ გაწეული მოქმედებაც მოიაზრება, არამედ **ნების გამოვლენა, რომელიც პირს გარკვეული ვალდებულებით ბოჭავს**. მაგალითად, ავილოთ კონკურსის სა-

⁹ *კანტურია ლ.*, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 2011, 298.

¹⁰ *კობახიძე ა.*, სამოქალაქო სამართალი, ზოგადი ნაწილი I, თბილისი, 2001, 266.

კითხი: კონკურსის გამომცხადებელი საკუთარი ნებით აცხადებს კონკურსს და გარკვეულ შემთხვევებში ნიშნავს ჟიურის (კონკურსის მონაწილეთა შემფასებლებს). ამით ვალდებულება წარმოეშობა უშუალოდ მას, ჩაატაროს კონკურსი გამომცხადებელი წესის შესაბამისად და კონკურსში გამარჯვებულს გადასცეს დაწესებული პრიზი. კონკურსის მონაწილის მიერ ნების გამოვლენა მისთვის რაიმე სახის ვალდებულებას არ წარმოშობს.

განსახილველი საკითხის ორივე შემთხვევაში მნიშვნელოვანია, ნების გამოვლენა იყოს ნამდვილი. მას უნდა ჰქონდეს შესასრულებლად შესაბამისი სამართლებრივი საფუძვლები. ამ მხრივ, უნდა ვიმსჯელოთ სსკ-ის ზოგადი ნაწილით მოწესრიგებულ დებულებებზე, რომელთა მიხედვითაც, ნების გამოვლენის მეორე მხარისთვის მისვლა მაშინ იქნება ნამდვილი, როდესაც გამგზავნის ნება ადრესატს მიუვა და როდესაც ივარაუდება, რომ ეს უკანასკნელი ამ ნებას გაეცნობა.¹¹

სამართლებრივი შედეგიც სწორედ აღნიშნულიდან გამომდინარე დგება. მაგალითად, თუ გამოვლენილი ნება არ არის იურიდიული შედეგების მქონე ან თუ იგი გამოვლენილია მოტყუებით, იძულებით, მაშინ შესაძლებელია გარიგების საცილობისა და შემდგომში მისი ბათილობის საკითხის განხილვა.

2.1.2. ერთი მხრის მიერ ქმედების შესრულების სავალდებულობა

ჯილდოს საჯაროდ დაპირების მსგავსად, კონკურსის შემთხვევაშიც, ერთი მხარეა ვალდებული, შეასრულოს გარკვეული მოქმედება: ერთი მხრივ, ჯილდოს გამცემი, ხოლო, მეორე მხრივ, კონკურსის გამომცხადებელი ცალმხრივად არიან ვალდებულნი, განხორციელონ მათივე სურვილის საფუძველზე ნაკისრი ვალდებულება და შესაბამის პირს ჯილდო ან პრიზი გადასცენ. ჯილდოს მიძღვნი ან კონკურსის მონაწილე უფლებამოსილია, მხოლოდ გარკვეული ქმედება განხორციელოს და ამის საფუძველზე მიიღოს ჯილდო. იგი არც ქმედების განხორციელებამდე და არც განხორციელების დაწყების შემდეგაა შეუძლებელი ასეთი სახის ვალდებულებით.

¹¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი პირველი, თბილისი, 2002, 170-171.

2.1.3 საერთო ნორმების გამოყენება

ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხი, რაც განსაზღვრულ ინსტიტუტებს ახასიათებს, არის საკანონმდებლო დონეზე მოწესრიგება. კერძოდ, რიგ შემთხვევებში ორივე მათგანზე ვრცელდება ერთი სამართლებრივი ნორმა. მაგალითად, თუ საკონკურსო პირობა შესრულდა რამდენიმე პირის მიერ და კონკურსის გამომცხადებელმა უნდა გადასცეს ერთ-ერთ მათგანს პრიზი, მაშინ დასახელებული საკითხი ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისთვის გათვალისწინებული შესაბამისი ნორმებით წესრიგდება (სსკ-ის 761-ე მუხლი). მაგალითად, პრიზის თანაბარწილად გაყოფა და სხვ.¹²

კონკრეტულ სამართლებრივ ინსტიტუტზე სხვა სამართლებრივი ინსტიტუტის მომწესრიგებელი ნორმების გამოყენება შეუძლებელი იქნებოდა, მათ სამართლებრივ ბუნებას შორის მსგავსება რომ არ არსებობდეს. სსკ-ის ზემოთ მოყვანილი მუხლი კიდევ ერთხელ ადასტურებს აღნიშნულ ფაქტს.

2.1.4. შესრულების ვადა

ჯილდოს ან კონკურსის მიღებისთვის განსაზღვრულია კონკრეტული ვადა, რომელშიც შესაბამისი ქმდება უნდა განხორციელდეს. თუმცა საკითხის განხილვისას საჭიროა ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტის გათვალისწინება: კონკურსის შემთხვევაში ვადის საკონკურსო განაცხადში გათვალისწინების აუცილებლობას კანონი პირდაპირ უთითებს (სსკ-ის 758-ე მუხლის მე-2 ნაწილი), რომლის დარღვევის შემთხვევაშიც შესაძლებელია, კონკურსის მონაწილის აცხადების საკითხი დადგეს.¹³ ჯილდოს საჯაროდ დაპირების მომწესრიგებელ ნორმებზე ასეთი დათქმა არ გვხდება. შესაბამისად, გამოიყენება ანალოგიის პრინციპი, რაც ჯილდოს საჯაროდ დაპირების პრაქტიკულ მნიშვნელობას აღნიშნავს: პირი, რომელიც აწესებს ჯილდოს, უმეტეს შემთხვევაში, მისი შესრულების ვადებს განსაზღვრავს. შესაძლებელია, ეს ვადები გარკვეული პერიოდის დადგომაზე იყოს დამოკიდებული. მაგალითად, ჯილდოს საჯაროდ დაპირების განცხადებაში გაწერილი სამუშაოს პირველ შესრულებაზე. აქვე კიდევ ერთი მაგალითის

¹² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი II, თბილისი, 2001, 25.

¹³ იქვე, 22.

მოყვანაა შესაძლებელი: მიუხედავად იმისა, რომ კანონი არ საუბრობს ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისას შესაბამისი ვადების არსებობის აუცილებლობაზე, სსკ-ის 756-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ჯილდოს საჯაროდ დაპირების გაუქმებაზე პირდაპირ უთითებს, თუ მოქმედება დათქმულ ვადადღე არ განხორციელდა, რაც აღნიშნული შემთხვევისას შესაბამისი ვადების არსებობის აუცილებლობას უსვამს ხაზს. ამ მხრივ, პარალელის გავლება შესაძლებელია ამ ორ სამართლებრივ ინსტიტუტს შორის, ვინაიდან ორივე შემთხვევაში პრაქტიკული მნიშვნელობა გარკვეული პერიოდის დადგომას ენიჭება.

2.1.5. გამოცხადებული პირობების გაუქმება და შეცვლა

სსკ-ის 756-ე მუხლით განსაზღვრულია ჯილდოს საჯაროდ დაპირების გაუქმების შესაძლებლობა. აღსანიშნავია, რომ კანონი საკონკურსო პირობების გაუქმების საკითხზე პირდაპირ არ საუბრობს, თუმცა სსკ-ის 759-ე მუხლიდან გამომდინარე, შესაძლებელია ასეთი საკითხის გათვალისწინება. კერძოდ, ნორმა საკონკურსო პირობების შეცვლის შესაძლებლობაზე უთითებს, რომლითაც კონკურსის მონაწილეებს რაიმე სახის ზიანი არ უნდა მიაღვეთ.

გამოცხადებული კონკურსის გაუქმების თაობაზე, საკონკურსო პირობების შეცვლიდან გამომდინარე შეგვიძლია ვიმსჯელოთ. თავისი ბუნებით, კონკურსის გამოცხადება მუდმივი სახის ვერ იქნება და პრაქტიკაში დამკვიდრებული მაგალითების მიხედვით, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ კონკურსი გარკვეულ ვადას მუდამ ითვალისწინებს და ამ ვადის დაცვა კონკურსის მონაწილეთათვის შესაბამისი სამართლებრივი შედეგი დადგომისთვის მნიშვნელოვანია.

2.1.6. შუალედური შედეგი

ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისა და კონკურსის დამახასიათებელი ნიშნები, უპირველეს ყოვლისა, მათი სამართლებრივი ბუნებიდან გამომდინარეობს. ზემოთ ითქვა, რომ ორივე მათგანი ცალმხრივი გარიგებაა, შესაბამისად, ორივე მათგანზე ცალმხრივი გარიგებისთვის დამახასიათებელი სამართლებრივი პრინციპები ვრცელდება.

ცალმხრივი გარიგების გარდა, ორივე სამართლებრივი ინსტიტუტის სამართლებრივი მოწესრიგების საკითხი განსახილველად მნიშვნელოვანია. სსკ-ში არაერთი სამართლებრივი ინსტიტუტი გვხვდება, რომლის მოწესრიგება გათვალისწინებულია მსგავსი სამართლებრივი ნორმებიდან გამომდინარე. მაგალითად, იჯარისა და ქირავნობის სახელშეკრულებო ურთიერთობების საკითხი. სსკ-ის 581-ე მუხლის მე-2 ნაწილით, თუ იჯარის ხელშეკრულების მომწესრიგებელ ნორმებში სხვა რამ არ არის მითითებული, გამოიყენება ქირავნობის ხელშეკრულების წესები. აღნიშნული თავისთავად არ გულისხმობს იმ ფაქტს, რომ იჯარა და ქირავნობა ერთი სამართლებრივი ინსტიტუტია და მათ არ გააჩნიათ განმასხვავებელი ნიშნები. პარალელის სახით, ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისა და კონკურსის თაობაზე ანალოგიური თქმა შეიძლება. საერთო ნიშნების არსებობა ორივე სამართლებრივი ინსტიტუტის იდენტურობას არ გულისხმობს.

2.2 განმასხვავებელი ნიშნები

ჯილდოს საჯაროდ დაპირება და კონკურსი იდენტურ სამართლებრივ ინსტიტუტებს არ წარმოადგენენ. ამ მოსაზრების გასამყარებლად მნიშვნელოვანია მათ შორის არსებული განმასხვავებელი ნიშნების განხილვა და კონკრეტულად განსაზღვრა, თუ რა კუთხით შეიძლება მათი გამოიყენება. ამისთვის კი, უპირველეს ყოვლისა, უნდა ვისაუბროთ პირთა წრეზე, თუ პირთა რა კატეგორიაზე¹⁴ შეიძლება ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისა და კონკურსის ჩატარების სამართლებრივი მოწესრიგების განსაზღვრა.

2.2.1 პირთა წრე

კონკურსის გამომცხადებლის მიერ კონკურსის გამოცხადებისას წინასწარ განსაზღვრულია პირთა ის წრე, რომელსაც შესაძლებლობა ექნება, მონაწილეობა მიიღოს კონკურსში. მაგალითად, თუ კონკურსი გამოცხადებულია აკადემიური თანამდებობის – პროფესორის თანამდებობის დასაკავებლად, კონკურსის გამომცხადებელი უნივერსიტეტი უკვე ინფორმირებუ-

¹⁴ იგულისხმება პირთა კატეგორიის განსაზღვრა პროფესიული ნიშნით, მიღებული განათლების ნიშნით და სხვ.

ლია იმის თაობაზე, თუ ვის აქვს ასეთ კონკურსში მონაწილეობის უფლება მოსიღება.¹⁵ შესაძლებელია, ასევე, მეორე მაგალითის განხილვა: გამოცხადებულია კონკურსი ტელესამაუწყებლო ლიცენზიის (თანამგზავრული ლიცენზიის) მისაღებად: ასეთ შემთხვევაში წინასწარ, კანონით დადგენილი წესიდან გამომდინარე, კონკურსის გამომცხადებელი¹⁶ დარწმუნებული იქნება, რომ, მაგალითად, პოლიტიკური პარტია კონკურსის მონაწილე ვერ გახდება.¹⁷

პარალელს თუ გაგავლებთ, შევნიშნავთ, რომ ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისას განსხვავებული სამართლებრივი მოწესრიგება გვხვდება, რომლის ფარგლებშიც შესაბამისი სამუშაოს შესრულების შესაძლებლობა ნებისმიერ დაინტერესებულ პირს აქვს. მაგალითად, გამოცხადებულია ჯილდო იმ პირისთვის, ვინც იპოვის დაკარგულ ნივთს. ასეთ შემთხვევაში, შესაბამისი მოქმედების შესრულების შესაძლებლობა ნებისმიერ პიროვნებას აქვს, მიუხედავად მათი პროფესიისა, სამუშაო გამოცდილებისა და სხვ. აღნიშნულიდან გამომდინარე, შესაძლებელია დავასკვნათ, რომ ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისას წინასწარ არ არის განსაზღვრული ის, თუ პირთა რა კატეგორია განახორციელებს შესაბამის მოქმედებას.

2.2.2. კონკრეტული სამუშაოს შესრულება

ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისას კონკრეტული სამუშაო არ არის განსაზღვრული. კერძოდ, ასეთ შემთხვევაში, ჯილდოს საჯაროდ დამწესებლის მიერ ამ სამუშაოს განხორციელების გზებზე მითითება არ ხდება. მაგალითად, თუ პირი სამუშაოს ასრულებს დაკარგული ნივთის საპოვნელ-

¹⁵ აღნიშნული ინფორმირებულობა განსაზღვრულია საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობით, რომლითაც პირდაპირაა დადგენილი, რომ პროფესორის აკადემიური თანამდებობის დაკავების უფლებამოსილება აქვს პირს, რომელიც არის დოქტორი ან მასთან გათანაბრებული აკადემიური ხარისხის მქონე პირი და რომელსაც აქვს სამეცნიერო-პედაგოგიური მუშაობის არანაკლებ 6 წლის გამოცდილება. იხ., „უმადლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონის 35-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი.

¹⁶ ასეთ შემთხვევაში საქართველოს კომუნიკაციების ეროვნული კომისია.

¹⁷ „მამუწყებლობის შესახებ“ საქართველოს კანონის 37-ე მუხლის მე-2 პუნქტის „დ“ ქვეპუნქტი.

ლად, არ არის წინასწარ განსაზღვრული ის მეთოდი, რითაც მან შეეძლება განახორციელოს ასეთი ქმედება.

კონკურსის შემთხვევაში კი შეიძლება პირდაპირი მოთხოვნა იყოს დაყენებული კონკრეტული სამუშაოს განხორციელების კუთხით, რომლის მიხედვითაც, კონკურსის მონაწილემ მხოლოდ შესაბამისი მოქმედება უნდა განახორციელოს. მაგალითად, სამინისტროში კონკრეტული თანამდებობის დასაკავებლად¹⁸ შესაძლებელია გამოცხადებული იყოს კონკურსი, რომლის პირობაშიც გაწერილი იქნება, რომ კონკურსის მონაწილემ კონკრეტულ საკითხზე საკუთარი შეხედულება სამართლებრივად უნდა დაასაბუთოს, განსაზღვროს სხვადასხვა საკითხი და ა.შ.

ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისას, კონკურსისგან განსხვავებით, არ არის განსაზღვრული შესაბამისი სამუშაოს შესრულების მეთოდი.

2.2.3 ნამუშევრის უკან დაბრუნება

კონკურსის სამართლებრივი ინსტიტუტის მომწესრიგებელი ნორმა, ჯილდოს საჯაროდ დაპირების მომწესრიგებელი ნორმისგან განსხვავებით, ითვალისწინებს საკონკურსო პირობების შესაბამისად შესრულებული ნამუშევრის უკან დაბრუნების წესს (სსკ-ის 762-ე მუხლი) ან კონკურსის გამომცხადებელთან მისი დატოვების შესაძლებლობას.¹⁹ აღნიშნული პირობა ჯილდოს საჯაროდ დაპირებას არ ეხება, რასაც ობიექტური მიზეზი აქვს. კერძოდ, ჯილდოს საჯაროდ დაპირების შემთხვევაში, შესაბამისი საქმიანობის განხორციელებისას პირი არ ქმნის კონკრეტული სახის ნამუშევარს და შესაბამისად, მისი უკან დაბრუნების ვალდებულებაც ჯილდოს დამწესებელს არ წარმოეშობა.

კონკურსის შემთხვევაში შეიძლება საკონკურსო პირობა ითვალისწინებდეს შესაბამისი სამუშაოს შესრულებისთვის კონკრეტულ პრიზს, მაგალითად, საუკეთესო ნახატი წარმოდგენისთვის ან ქანდაკების დამზადებისთვის. კონკურსი შეიძლება, ასევე, ითვალისწინებდეს თითოეული ასეთი სახის ნამუშევრის კონკურსის გამომცხადებლისთვის გადაცემას ან კონკურსის მონაწილისთვის უკან დაბრუნებას. აღნიშნულ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია საავტორო უფლებების გამიჯვნის საკითხი – რომელ მათგანს

¹⁸ არ იგულისხმება მინისტრის თანამდებობა.

¹⁹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეოთხე, ტომი II, თბილისი, 2001, 26.

წარმოეშობა იგი. თითოეული ასეთი საკითხი შეიძლება საკონკურსო პირობებით განისაზღვროს.

2.2.4. გადაწყვეტილების მიღების უფლება

ჯილდოს საჯაროდ დამწესებლისგან განსხვავებით, კონკურსის გამომცხადებელს უფლება აქვს, თავად მიიღოს გადაწყვეტილება კონკურსში გამარჯვებულის გამოვლენის თაობაზე ან მესამე პირებს მიანიჭოს ასეთი უფლებამოსილება. მაგალითად, კონკურსის გამომცხადებელს უფლება აქვს, დანიშნოს რამდენიმე პირი (ჟიური),²⁰ რომელსაც კონკურსის მონაწილეთაგან საუკეთესოს შერჩევის თაობაზე ვალდებულებას დააკისრებს. ასეთ შემთხვევაში ჟიურის წევრთა და კონკურსის გამომცხადებელს შორის ცალკე სახით იდება ხელშეკრულება, რომლითაც მათ შორის ვალდებულებისა და შესაბამისი უფლებამოსილების საკითხი წესრიგდება. აღნიშნულისგან განსხვავებით, ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისას, ჯილდოს დამწესებლის მიერ ინდივიდუალურად უნდა მოხდეს ვალდებულების შესრულება. მას შეუძლია აღნიშნული განხორციელოს როგორც თავად, ერთპიროვნულად, ისე წარმომადგენლის მეშვეობით. თუმცა შეფასების კრიტერიუმში მხოლოდ ერთი ქმედების განხორციელების დადასტურება იქნება და ჟიურის კომპეტენტურობას კონკრეტულ სფეროში გადამწყვეტი მნიშვნელობა არ მიენიჭება.

2.2.5 შუალედური შედეგი

განსახილველი სამართლებრივი ინსტიტუტები, ერთი მხრივ, გარკვეული ნიშნებით ერთმანეთს ძალიან წააგავს, ხოლო, მეორე მხრივ, მათ შორის არის სხვაობა, რომელიც ზემოთ გაწერილია რამდენიმე საკითხად. აღნიშნული განსხვავებები იმის მტკიცების საფუძველს იძლევა, რომ ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისა და კონკურსისას გამოყენებული უნდა იქნეს სხვადასხვა სამართლებრივი მოწესრიგება. უფრო ზუსტად რომ ითქვას, ორივე შემთხვევაში საკითხის განხილვა უნდა მოხდეს კონკრეტულ

²⁰ იქვე, 23.

შემთხვევაზე დაყრდნობით და კონკრეტული სამართლებრივი ურთიერთობიდან გამომდინარე.

დასკვნა

ჯილდოს საჯაროდ დაპირება და კონკურსი ვალდებულებითი სამართლის ინსტიტუტებს წარმოადგენს.²¹ თავისი ბუნებით ორივე მათგანი ძალიან წააგავს სახელშეკრულებო ურთიერთობას, თუმცა იგი ასეთად არ მოიაზრება. აღნიშნულის მიზეზი კი ისაა, რომ ორივე შემთხვევაში მხარეებს ვალდებულება არ ეკისრება, მეტიც ერთ-ერთი მხარე უფლებამოსილია, ნებისმიერ დროს საკუთარი ნებით უარი განაცხადოს ასეთი ქმედების განხორციელებაზე, რომლის დროსაც ნების გამოძვლენის მიერ შესაბამისი ვალდებულების დაკისრება არ მოხდება.

ჯილდოს საჯაროდ დაპირება და კონკურსი იდენტურ სამართლებრივ ინსტიტუტებს არ წარმოადგენს, თუმცა მათი სამართლებრივი ბუნება ძალიან მსგავსია. დასკვნის სახით შეიძლება ჩამოვყალიბოთ ზემოთ განვითარებული მსჯელობა, რომლის საფუძველზეც განვსაზღვრავთ, რომ ჯილდოს საჯაროდ დაპირება და კონკურსი ცალმხრივი ნების გამოძვლენის საფუძველზე დადებული ცალმხრივი გარიგებებია,²² რომლითაც შესრულების ვალდებულება ერთ მხარეს ეკისრება. რიგ შემთხვევებში, ორივე სახის ურთიერთობისას გამოიყენება საერთო სამართლებრივი ნორმები; ორივე შემთხვევაში განსაზღვრულია შესრულების ვადა და ცალმხრივი ნების გამოძვლენით შესაძლებელია გამოცხადებული პირობების გაუქმება ან შეცვლა.

ჯილდოს საჯაროდ დაპირებისა და კონკურსის განმასხვავებელ ნიშნებზე საუბრისას კი შესაძლებელია განვმარტოთ შემდეგი: მათ პირთა განსხვავებული წრე აქვთ, რომელთა მიერ ერთ შემთხვევაში განსაზღვრულია კონკრეტული სამუშაოს შესრულების საკითხი, ხოლო მეორე შემთხვევაში, თანხმობის გარდა, რაიმე დამატებითი მოქმედების განხორციელება არ არის სავალდებულო. საკონკურსო პირობით შესაძლებელია გავითვალისწინოთ ნივთის უკან დაბრუნების საკითხი და ასევე,

²¹ ახვლედიანი ზ., ვალდებულებითი სამართალი, 1999, თბილისი, 198.

²² შეად., იქვე, 200.

კონკურსის გამარჯვებულის გამოსავლენად გადაწყვეტილების მიღების უფლებამოსილება მესამე პირებს მიენიჭოთ.

ჯილდოს საჯაროდ დაპირებაც და კონკურსიც ჩვენს ყოველდღიურ ცხოვრებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს, თუმცა საქართველოში სასამართლო პრაქტიკა ამ მხრივ განვითარებული არ არის. სწორედ აქედან გამომდინარე, წინამდებარე ნაშრომში მოყვანილი დიფერენციაცია თეორიულ საკითხებს ეფუძნება და ქართული სასამართლო პრაქტიკის გამოყენება, მისი არარსებობის გამო, შეუძლებელია.